

SOBRE POBLENOU, HANGAR I LES INDUSTRIES CULTURALS

Pedro Soler

És des de l'interior d'aquest nou escenari que emergeixen les preguntes que podem plantejar als qui pensen/creen, especialment els i les artistes, en l'afany de delinear una cartografia de la contemporaneïtat; i que ho fan amb l'objectiu d'identificar els seus punts de tensió per fer irrompre justament allà la força de creació d'altres mons.
Suely Rolnik (1)

Els darrers anys de confusió urbanística al Poblenou (2004 – 2009) han estat un període de transició per Hangar, en els quals hem hagut de fer front a molta activitat política (tant al nivell de les bases com al nivell institucional), però en els quals, al mateix temps, també hem gaudit d'un munt de llibertat. Aquest espai de llibertat ha permès a Hangar generar una articulació social amb tots els nivells de la societat que hagués estat difícil en situacions de major visibilitat o institucionalització.

Entre 2004 i 2005, Hangar es va veure immers en un moviment de reivindicació d'un altre model de desenvolupament urbanístic, que implicava una oposició a les tàctiques repressives dels propietaris del recinte, dels promotors i de l'Ajuntament. Can Ricart, l'antic complex industrial on es troba Hangar, va estar a punt de ser enderrocat per ser substituït per oficines i lofts. La batalla per Can Ricart va cristal·litzar diversos corrents d'aquesta oposició: artistes que estaven sent desallotjats dels seus estudis i veïns de les seves cases, negocis que perdien els seus locals, historiadors en lluita per preservar la memòria de les classes treballadores del Poblenou, activistes treballant per noves maneres d'organitzar la societat, el coneixement i la ciutat.

Les forces combinades d'aquests diversos grups van aconseguir, a finals de 2005, aturar la demolició dels edificis, però no van aconseguir evitar que els negocis i els artistes que hi treballaven perdessin el seu espai. Això va suposar la pèrdua de 255 llocs de treball. Només Hangar, que comptava amb el suport de l'ICUB (Ajuntament de Barcelona), va aconseguir quedar-se a Can Ricart, malgrat els plets i altres hostilitats del propietari, Federico Ricart.

Una assemblea –Salvem Can Ricart– es reunia cada setmana a fi d'articular les demandes dels diversos grups per a l'ús dels espais que quedarien disponibles. Al mateix temps, Hangar va impulsar una investigació de l'àrea de Poblenou amb l'objectiu de cridar l'atenció sobre la pèrdua progressiva i dramàtica d'espais artístics al barri.

Quan, el maig de 2006, l'Ajuntament va declarar els edificis de Can Ricart com a bé cultural d'interès local, es va declarar un incendi a l'edifici principal del complex, clarament provocat per certa gent descontenta amb el caire que prenen els esdeveniments. L'Ajuntament es va fer amb la propietat dels edificis i va permetre al propietari construir edificis més alts als solars que restaven de la seva propietat a fi de compensar-lo per la pèrdua de metres quadrats en la zona salvada.

Aquell mateix any, més tard, i coincidint amb l'elaboració del Pla Estratègic de la Cultura de l'ICUB, un gran centre okupat, La Makabra, va ser desallotjat del seu espai al carrer Tànger, no gaire lluny de Can Ricart. Aprofitant una reunió veïnal a Hangar per celebrar un any de l'aturada de la destrucció de Can Ricart, els membres de La Makabra van envair el recinte i van ocupar diversos espais abandonats que encara pertanyien a l'antic propietari del recinte, F. Ricart. Van tenir la precaució de no entrar als edificis de propietat municipal.

L'ocupació va durar 12 dies i va crear un important enrenou mediàtic i un fort debat a la ciutat. Alguns activistes van intervenir en la presentació del Pla Estratègic de la Cultura. De sobte, el sector artístic tenia una representació política molt visible: hi havia cada dia manifestacions a la plaça de Sant Jaume i l'extensa cobertura mediàtica va crear el que la premsa va qualificar d'"alarma social". La intensa presència policial al començament –no es va permetre l'entrada d'aigua ni d'aliments a Can Ricart durant els primers dies– i la manera de posar fi a l'ocupació van ser totalment exagerades. Les mesures de seguretat draconianes a les quals Hangar va ser

sotmès després del desallotjament van forçar el centre a tancar en senyal de protesta fins que no van adoptar una política d'entrada al recinte una mica més flexible, tot i que encara cada visitant s'havia d'identificar davant dels guardes privats de seguretat contractats per 22@.

Aquestes accions, combinades amb anys de militància per part de l'Associació d'Artistes Visuals de Catalunya (AAVC), va servir perquè els responsables municipals se sensibilitzessin amb la necessitat d'afavorir una cultura artística activa a la ciutat i posessin a l'abast espais de treball, la qual cosa els servia al mateix temps per apaivagar la protesta social, visible i perillosa. Així va néixer el projecte de les Fàbriques de Creació, del qual Hangar és el model (edifici i fons públics i gestió privada a través de fundacions o associacions). Aquest projecte ha creat espais per al circ i les arts visuals, ha aconseguit una gran fàbrica per a la creació, la Fabra i Coats, i ara està creant un espai per a la dansa.

Vegeu: http://hangar.org/docs/premsa/2007/el_pais_29_enero_2007.jpg

Durant el 2009, hi ha hagut un canvi clar i perceptible en l'actitud dels responsables municipals envers la comunitat artística. La creativitat és ara el terme en voga per salvar el capitalisme i els artistes poden oferir el talent tant per a les indústries culturals com per al context (exposicions, festes, etc.) en el qual la gent jove i intel·ligent desitja viure i desenvolupar-se.

L'edifici principal de Can Ricart va ser escollit per a la seu de La Casa de les Llengües. Aquest projecte no té cap connexió amb la societat i no era al programa original desenvolupat per l'assemblea de Can Ricart. Ben finançat i amb el suport dels més alts nivells del poder polític de Catalunya, encarna aquesta nova interpretació de la cultura com a força motriu darrere de la innovació i del poder econòmic. La seva arribada a Can Ricart ha estat acompanyada d'un canvi en la retòrica dels responsables municipals. Ara parlen d'eixos culturals i de com la cultura està reemplaçant la indústria com a força impulsora de l'economia.

Hangar no pot i no ha d'evitar aquest procés d'integració. Tot i que tinc clar que sempre serà a prop de les necessitats dels artistes i creadors, no podem dubtar que serà absorbit en aquest paradigma dominant. El repte d'Hangar, i el de la comunitat artística, és com afavorir que aquesta nova posició creï noves oportunitats perquè prosperi la creativitat artística i social. Les autoritats municipals estan bàsicament en desavantatge a l'hora d'afrontar els paradigmes canviants i el discurs ben estructurat, i la pràctica real, per la seva banda, té l'oportunitat d'influir de debò en les polítiques futures.

Ens trobem, doncs, en un temps molt fructífer per a Hangar i els artistes en general, un bon moment per sortir del seu estatus relativament marginal i situar-se al centre de l'escenari en els debats que ens afecten a tots, reivindicant al mateix temps una comprensió de la cultura més enllà del valor merament mercantil i potser essent capaç d'incidir en el canvi social real.

Amb tot, un no pot ser ingenu. Les forces obscures no deixen de treballar i el camí és ple de perills, des de la pura especulació ("és molt exòtic i pintoresc veure els artistes com treballen") fins a la divisió dels projectes alternatius entre "bons" i "dolents", amb la corresponent repressió i marginalització. Factors com aquests s'han de tenir en compte en el desenvolupament d'estratègies que privilegiïn "maneres" de fer tant o més que els "resultats". La major visibilitat i integració en la planificació institucional reduirà inevitablement l'espai de llibertat per a l'experimentació, però dóna alhora un accés a l'espai polític que hem de conquerir com a propi, recordant sempre que la invisibilitat és essencial.

La situació actual de La Casa Invisible, a Màlaga (<http://lainvisible.net>), és un bon exemple. Ocupada el 2006 per un grup d'activistes i convertida en centre social, se les han empescat per resistir els intents de l'ajuntament per desallotjar-los, i sembla que són en vies de ser acceptats. Ha estat un cas interessant, perquè el govern de la ciutat, de dretes, ha cregut de debò en la importància de les iniciatives culturals autònomes, seguint el pensament dels gurús de la nova economia mundial, però al mateix temps s'oposa a l'ocupació i a les visions progressistes. De

moment, amb el suport del Museu Reina Sofia a Madrid, Hangar a Barcelona i diverses institucions acadèmiques, tot i l'estat de contínua inseguretad, la iniciativa sembla que té possibilitats de no desaparèixer.

Ara, 12 anys després de la seva fundació, Hangar s'ha convertit en una institució. Els treballs de construcció comencen als nous edificis, cedits juntament amb l'edifici original a la Fundació AAVC per a un període de 10 anys a començaments de 2010. L'organització esdevindrà més estructurada i més integrada en les noves polítiques de la ciutat (economia cultural). En aquest procés de creixement, Hangar es troba a si mateix ubicat de cop i volta en ple centre del florent districte de la indústria cultural. Hangar té una energia creativa transversal i lliure que ningú més, en un clima de conformisme i prudència, pot oferir.

Aquesta transversalitat és present en totes les pràctiques d'Hangar, des de la tècnica (de la pintura a la robòtica, a la performance i el cinema, el dibuix i el so...) a la forma (social i geogràfica). Una cartografia de l'ésser rizomàtic d'Hangar ens mostra una sèrie d'escales de treball sobreposades: el barri, la ciutat, Catalunya, Espanya, Europa, Amèrica del Sud, el món, en què tot el ventall social també s'entrellaça i movent-se fàcilment entre el món de les institucions, el dels negocis i el de l'art cap als moviments socials i la pràctica individual. És essencial que totes aquestes escales coexisteixin per nodrir-se mútuament; l'una sense l'altra no té sentit.

Altament integrat en el barri de Poblenou i activament reivindicatiu durant els processos de canvi del barri, Hangar és ara un dels motors de la vida cultural del barri. Participa en les Festes de Maig i en la Festa Major, que ara engloba Tallers Oberts de Poblenou, i col·labora amb Can Felipa, Escena Poblenou, Niu, La Escocesa, La Fundició i altres entitats del barri. Arran dels canvis al 22@ aquest últim any, hem començat a treballar amb el departament de Nous Talents. Un projecte pilot ja està en marxa (Hybrid Playground de Lalalab) i continuem investigant oportunitats per desenvolupar la relació amb les noves realitats del barri i de la ciutat.

La Xarxa de Centres de Producció de Catalunya, una associació de centres de producció arreu del país impulsat per Hangar i altres centres, s'ha convertit en una eina molt útil, política i alhora productiva. La política de col·laboració amb festivals del país –pas lògic en la cadena de producció– ha donat com a resultat la implicació d'Hangar en iniciatives tan diverses com ara Nits Digitals (Vic), Festival Tramuntana (Cadaqués), Surpas (Portbou), VAD (Girona), Mapa (Pontós), Strobe (Amposta), Wip (Poblenou) i Manresa Territori Contemporani (Manresa) i el Festival Artifariti al Sahara Occidental.

Hem vist augmentar de manera espectacular l'interès internacional per Hangar. Hem estat convidats a molts llocs i això ha derivat en projectes a l'estranger com ara OLE a Egipte (finançat per l'Ambaixada d'Espanya), la relació amb els centres culturals d'Espanya (amb finançament de l'AECID) a l'Amèrica Llatina (São Paulo, Santiago de Xile, Buenos Aires) o la futura col·laboració amb el SAT a Montreal o amb Meduse al Quebec. El desenvolupament internacional és estratègicament fonamental per a Hangar. En el futur, l'eix Barcelona-Lyon (amb l'arribada aviat de l'AVE), l'eix Mediterrani (Barcelona-El Caire) i l'eix Quebec-Catalunya són molt prometedors. Hem de desenvolupar relacions amb institucions estrangeres a banda d'espanyoles, obrint, entre altres beneficis, noves perspectives de finançament.

Prenent-se seriosament el seu mandat de donar suport a l'àmplia diversitat de formes artístiques de producció i investigació, Hangar no només ofereix espais per a artistes individuals, sinó que també n'ofereix a iniciatives col·lectives (vegeu la secció *Espais i activitats*). Els seus espais comuns (vegeu <http://hangar.org/drupal/?q=content/espais>) són utilitzats de les dues maneres: tant els artistes individualment com els col·lectius hi poden tenir accés. Hangar coprodueix esdeveniments que són d'ús col·lectiu (tallers, espais de debat, etc.) a través de la cessió d'espai físic, difusió a través de la web i la llista de correu i equipament amb suport tècnic. Els projectes individuals habitualment paguen, però de vegades poden negociar coproducció des d'Hangar. Els artistes es comprometen a retornar els diners invertits per Hangar en forma de serveis. Aquest

model flexible de coproducció s'hauria de perfeccionar i desenvolupar en els propers anys i, si cal, com a font de finançament complementària.

Tot el programa d'activitats del 2009, excepte les dues sessions d'Hangar Obert (esdeveniments per donar visibilitat a artistes en residència i finançats per la Fundació Banc Sabadell), va estar generat de forma autònoma pels mateixos grups d'usuaris i sense cap intervenció d'Hangar. Fins al 2008, Hangar va destinar a les activitats un pressupost de 50.000 euros, però a causa d'un increment en l'equip de gestió i la decisió de donar prioritat a sous i equipament, al 2009 aquest pressupost no va estar disponible. El que semblava ser una restricció s'ha convertit en una benedicció, ja que ha generat teixits col·laboratius inesperats i no hi ha hagut mai tal diversitat d'activitats a Hangar. Aquesta diversitat de tallers i activitats, combinada amb els diferents grups de treball oberts (Lab, streaming, etc.) i el programa ben dissenyat i estructurat de Formació Contínua, fa d'Hangar un espai per a experiències d'aprenentatge intenses per als artistes, un dels objectius fonamentals d'Hangar

L'arribada de noves infraestructures també obre nous espais per a la col·laboració i la creació. Especialment remarcable és la connexió d'Hangar a Internet2, gran xarxa de fibra òptica de banda ampla, i guifi.net, la xarxa wi-fi ciutadana més gran del món. La connexió a la fibra permet a Hangar participar en l'Anella Cultural, un projecte endegat per i2cat per connectar els centres culturals de Catalunya entre ells.

Tot amb tot, Hangar no disposa del finançament suficient si tenim en compte el seu paper central en l'ecologia cultural de Barcelona, Europa i el món. És imprescindible un major pressupost a fi de ser capaços de dur a terme els objectius d'Hangar com a centre per a la recerca en art contemporani i en l'àmbit social. És excel·lent disposar d'infraestructures, però sense el finançament adequat acaben infraexplotades i no poden atènyer tot el seu potencial. La integració de l'art i dels artistes en el nou paradigma de societat ha d'estar acompanyat d'una distribució correcta i justa dels recursos. No estem disposats a continuar com a classe precaritzada i marginada per a entreteniment o nutrició d'un sistema que no reconeix les nostres aportacions.

Amb aquests objectius al capdavant, ha estat escollida una nova directora d'Hangar, la Tere Badia. Ella és la persona perfecta per consolidar els processos que hem posat en marxa durant aquests darrers 4 anys amb Pedro Soler a la direcció i per amplificar l'impacte i la utilitat d'Hangar per a artistes tant locals com internacionals.

Per acabar, voldria donar les gràcies de tot cor a totes les persones, institucions i col·lectius que han contribuït, compartit i donat suport al treball d'Hangar en aquests quatre anys, uns anys turbulents, excitants i esgotadors. Per a mi ha estat tot un somni fet realitat treballar en un entorn com aquest i amb una xarxa de persones tan intel·ligents i tan motivades.

Barcelona 10.01.10

Este texto se publicó como introducción a la Memoria 2009 de Hangar
<http://hangar.org/docs/memorias/2009>

.. 1. Suely Rolnik – Geopolítica del chuleo. <http://transform.eipcp.net/transversal/1106/rolnik/es>